

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ЕФЕКТИВНІСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Прокоф'єва К.В., аспірант

Донецький Національний Університет

У статті проаналізовані існуючі на даний момент часу визначення категорії «ефективність», систематизовані в підходи та виявлено найбільш змістовні.

In the article existing today determinations of category "efficiency" are analyzed, approaches are systematized and the most rich in content are exposed.

Постановка проблеми. З початку розвитку економічної науки проблема ефективного функціонування підприємств вийшла на перший план і залишається актуальною й сьогодні. Оцінка ефективності виробничої діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретні технології та засоби забезпечення ефективного функціонування підприємств становлять особливий інтерес як для вчених, так і для економістів-практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення та оцінки ефективності діяльності підприємства присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, ці питання розглядали в різний час В. Петті, Ф. Кене, Д. Рікардо, В. Паретто, Й. Шумпетр, К. Макконелл [4], М.Х. Мескон [5], Х. Лібенштайн [6], Т. С. Хачатуров [7], Д. Хан [10], П. Друкер [11], Е. Долан [13], Ю.П. Сурмін [14], Г. Емерсон, Е. Росс, С. Фішер, С. Ф. Покропивний, В. А. Гросул, Н. Е. Аванесова та інші. Однак, незважаючи на існуючі дослідження, залишаються невизначеними питання щодо єдиного трактування поняття ефективності діяльності підприємства. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у подальшому вдосконаленні понятійно-категоріального апарату щодо ефективності функціонування підприємства, яке реалізується шляхом детального осмислення категорії «ефективність», що формує це поняття [1].

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз існуючих на даний момент визначень категорії «ефективність», об'єднання їх у підходи і виявлення найбільш змістовних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незаперечним фактом є те, що ефективність це складна, багатогранна, комплексна категорія. На думку більшості науковців ефективність є однією з найскладніших категорій сучасної економічної науки [2]. Крім того, треба зазначити, що категорія ефективності, розвивалася у часі і має тривалу та складну історію становлення.

Проаналізувавши існуючі на сьогодні визначення категорії «ефективність», можна виділити два основні підходи до її визначення. Перший підхід характеризує «ефективності» в значенні результативності, тобто відповідає на питання яких результати досягнуті і за яку ціну, які і скільки ресурсів було витрачено на досягнення отриманих результатів. В цьому підході ефективність розглядається як співвідношення результатів та витрат. Критеріями першого підходу є «витрати-результат». Але постає питання чи надасть нам отриманий результати можливість досягти мети, наскільки близько ми до досягнення мети.

Наявність цих питань обумовила існування другого підходу, який характеризує «ефективність» з позиції досягнення мети, він відповідає на питання чи досягли ми поставленої мети, наскільки ми до неї наблизились. Критеріями підходу є «результат-мета».

Розглянемо обидва підходи більш детально. Історично першим підходом до тлумачення категорії «ефективність» став її розгляд в значенні результативності в XVII ст. представниками класичної політекономії В. Петті, Ф. Кене. Подальший розвиток категорія набула в роботах Д. Рікардо, який визначив її як «відношення отриманого результату до певного виду витрат», слід зазначити що саме з того часу вона набула статус самостійної економічної категорії.

Неокласична школа, що прийшла на зміну класичній політекономії в кінці XIX ст, так само приділяла значну увагу категорії "ефективність" і розглядала її в значенні результативності. Так, її представники В. Паретто, Й. Шумпетр вважали, що під ефективністю слід розуміти відношення витрат і результатів [3].

В своїй праці «Економікс» К. Макконелл і С. Брю відмічають, що проблема ефективності виробництва охоплює систему «витрати – випуск», що свідчить про розгляд "ефективність" в значенні результативності. З точки зору К. Макконелла і С. Брю ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, які використовуються в процесі виробництва та отриманою в результаті кількістю певного потрібного продукту. Більша кількість продукту, що отримується від даного обсягу витрат, вказує на підвищення ефективності, менший обсяг продукту від даної кількості витрат вказує на зниження ефективності [4].

Розгляд "ефективність" в значенні результативності є характерним для більшості зарубіжних вчених, проте частина авторів розглядає ефективність як внутрішній параметр функціонування підприємства, а частина як зовнішнє поняття, прив'язане до ринку ресурсів, товарів і т. ін. Так, колектив зарубіжних авторів М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі вважають, що ефективність характеризується співвідношенням між обсягом виробництва продукції і необхідними для її виготовлення ресурсами, тобто визначається як внутрішній параметр функціонування підприємства, віддзеркалюючи ефективність використання ресурсів [5]. В той час як Х. Лібенштайн, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі оцінюють ефективність, як зовнішнє поняття. Американський економіст Х. Лібенштайн ввів Х-ефективність в економіці – концепція ефективності функціонування підприємства. Функціонування підприємства вважають Х-ефективним, якщо воно виробляє (реалізує) за наявних ресурсів і найкращою з доступних технологій максимально можливий об'єм продукції [6]. Також при визначенні ефективності розподіл ресурсів враховують С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі.

Значний вклад в розвиток теорії ефективності внесли радянські вчені. В період індустріалізації в радянському союзі особливо гостро стояло питання нарощення темпів економічного розвитку, через що в переважній більшості вчені-економісти у СРСР розглядали ефективність в значенні результативності. Один з радянських класиків у сфері теорії ефективності є вчений Т. С. Хачатуров, що визначив категорію «ефективність» як «відношення економічного або соціаль-

ного ефекту до потрібних для його досягнення витрат» [7].

Сучасний міжнародний стандарт управління ISO: 9000:2000, розглядає ефективність як співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами, що свідчить про ресурсний підхід до визначення категорії «ефективність» [8].

Прихильники другого підходу розглядають «ефективність» з позиції досягнення мети. Основи цього підходу були закладені в кінці XIX сторіччя в новій області соціологічних досліджень – в праксеології, яка розглядає способи діяльності з точки зору їх ефективності. В межах праксеології для того, щоб бути ефективною, діяльність повинна бути результативною, продуктивною або плідною, тобто досягати поставленої мети, «правильною», точною, адекватною, тобто максимально наближатися до задаваної зразком - норми, «чистою» тобто максимально уникати непередбачених наслідків і непотрібних додаткових включень, «надійною» прийоми діяльності тим більш надійні, чим більше об'єктивна можливість досягнення цими прийомами наміченого результату і послідовною [9]. Один із основоположників праксеології Я. Зеленевський розглядає ефективність, вигідність і економічність як основні критерії ефективної діяльності.

Подальший розвиток підходу до розгляду ефективності з точки зору досягнення мети отримав в ряді робіт зарубіжних авторів так, Хан Д. розглядає «ефективність» як вміння правильно робити намічене [10], Друкер П. вважає, що результативність є наслідком певних процесів, виконання функцій, завдань, досягнення цілей, а ефективність – наслідком правильності таких дій проте як перше поняття, так і друге є однаково важливими [11].

А.Д. Виварец, Л.В. Дістергефт стверджують, що у найбільш загальному сенсі, ефективність будь-якого процесу, будь-якого виду діяльності характеризує ступінь досягнення поставленої мети [12].

Е. Долан визначає «ефективність» як вибір вірних цілей, на яких фокусується вся енергія підприємства [13].

Також з позиції досягнення мети «ефективність» розглядає Ю.П. Сурмін, який визначає ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [14].

Висновки. Таким чином, можна дійти висновків що функція досягнення мети має важливе значення при визначенні ефективності. Підхід до розгляду «ефективності» з позиції досягнення мети не суперечить підходу до розгляду «ефективності» в значенні результативності, він має більш складний характер, критеріями цього підходу є відповідність фактичного результату поставленій меті. Ефективність розглянута з позиції досягнення мети характеризує якість отриманого результату.

Список використаних джерел:

1. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства» / О. М. Рац // Економічний простір: 36. наук. праць. 2008. – №15. – С. 275–285.
2. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін. - М. : Инфра-М, 1995. - 176 с
3. Якимчук Т. В. Соціально-економічна ефективність підприємства та її значення в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Якимчук – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtpdf

4. Макконелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы, политика. Пер. С 13-го англ. / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю. – Изд. - М.: ИНФРА-М, 1999. - 974с.
5. Мескон М.Х. Основы менеджменту : пер. з англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Изд-во "Дело, 1998. – 704 с.
6. Leibenstein, H. Allocative Efficiency and X-Efficiency // The American Economic Review, 56 (1966). – PP. 392-415
7. Хачатуров Т.С. Эффективность капитальных вложений. / Т.С. Хачатуров – М. : Изд-во "Экономика", 1979. – С. 22
8. Does ISO 9000 certification pay? // ISO Managements System. 2002. Juli — August. P.3140.
9. Грицанов А.А. Новейший философский словарь / А.А. Грицанов. — Мн.: Изд. В. М. Скаун, 1998. — 896 с В
10. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан; пер. с нем. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 800 с
11. Друкер П. Эффективное управление / П. Друкер : пер. с англ. М. Котельниковой. – М. : Изд-во "Астрель", 2004. – 284 с.
12. Выварец А.Д. Эффективность производства: теория, методология и методика оценки / А.Д. Выварец, Л.В. Дистергефт // Экономическая эффективность: теория, методология, практика : сб. научн. стат. – Екатеринбург : Изд-во "УГТУ", 2000, С. 323.
13. Долан Дж. Экономикс : англо-русский словарь-справочник ; пер. с англ. / Э. Дж. Долан, Б. И. Доминенко. – М. : Лазурь, 2004. – 544 с.
14. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ / Ю.П. Сурмин – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

Рецензент – д.е.н., професор Краснова В.В.

УДК 338.439:339.54

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПК

Резніченко Д.В., аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні аспекти зовнішньоекономічної аграрної політики України в контексті підписання угоди про Зону вільної торгівлі з Європейським Союзом та поглиблення зовнішньоторговельних відносин з країнами Митного Союзу.

The article deals with the main aspects of foreign agricultural policy of Ukraine in the context of the signing of the FTA with the European Union and deepening trade relations with the countries of the Customs Union.

Постановка проблеми. Глобальні зміни економічного середовища та подальша лібералізація і структурні зміни на світових ринках сільськогосподарської продукції зумовлюють глибокі системні перетворення у розвитку світового сільського господарства. В цих умовах взаємопов'язаного впливу внутрішніх і зовнішніх тенденцій на агропродовольчі ринки виникає необхідність адаптації державної зовнішньоекономічної аграрної політики через комплексну систему важелів і механізмів макро- та мікроекономічного впливу.

Сучасна аграрна політика України знаходиться у процесі структуризації та становлення. Тому вона здатна перетворитися в політику стимулювання розвитку сільського господарства та підготовки аграрного сектора до подальшої інтеграції та членства України в Європейському Союзі, що визначено Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2011 р.